

Beran Ferenc

„Erkölcstan és etika – a tantervtől a megvalósulásig”

Az elmúlt év végén a parlament elfogadta a nemzeti köznevelésről szóló törvényt, amelynek egyik legfontosabb eredménye az, hogy az állami iskolákban 2013-tól felmenő rendszerben a kötelező tanórai foglalkozások része lesz az „erkölcstan” vagy a helyette választható „hit és erkölcstan” óra. Ezeknek az új tantárgyaknak a bevezetése esélyt ad arra, hogy társadalmunk kiemelkedjen abból az értékválságból, amelybe az utóbbi években került. A jelen esetben tárgyalt *erkölcstan* tantárgy bevezetése azonban elméleti és gyakorlati kérdéseket egyaránt felvet, amelyeket a tantárgy bevezetése előtt meg kell vitatni. Mint keresztény ember és katolikus pap, szeretnék ezekhez a szakmai kérdésekhez hozzászólni.

AZ ERKÖLCSTAN ALAPJA

Az erkölcsi kérdések kiindulási alapja az, hogy az ember *erkölcsi személy*, aki *méltósága* belső, lényegi természete következtében törekszik arra, hogy jót cselekedjen, tettének következtében személyisége kiteljesedjen, és az emberek közössége is gazdagabbá váljék. Az *emberi méltóságot* a bölcsélet általában az ember értelmes természetével, egyediségével, öntudatával, személyes kapcsolataival és a teljességre való nyitottsággal magyarázza. A zsidó-keresztény hagyomány szerint az emberi méltóság és az előbb említett tulajdonságok végső alapja az ember *Isten-képisége*, ami miatt feltétlen *tisztelet* illeti meg őt. Ezt az erkölcsös viselkedést kívánja meg az egyéntől a szűkebb közösség és a társadalom is, amelyben él, munkáját végzi, amely jelzi, hogy az emberi méltóság közös java az emberiségnek.

AZ ERKÖLCSTAN TÁRGYA ÉS SZÜKSÉGESSÉGE

Az erkölcstan az a tudomány és tantárgy, amely az emberi személy *cselekedeteit, magatartását vizsgálja egy értékrend szerint*. Az értékrendet az emberi *méltóságból* kiindulva, az ember *természetes törekvéseit* vizsgálva, az emberi ésszel lehet felismerni. Az értékek rangsorát az adja meg, hogy melyik érték segíti legjobban a személy kiteljesedését és a közösség javát. Ezeket az értékeket biztosítja a *természetjog*, amely az ember természetéből származik, s amely megalapozza az alapvető emberi jogokat, a pozitív jogot is. A cselekedet értékelésénél az értékrendet védő törvények, és az azokat védő jogok mellett figyelembe kell venni a cselekvő személy *szándékát* és a *külső körülményeket*. A személy felelősségének a megállapításánál pedig figyelembe kell venni az *értelemre* és az *akaratra* ható tényezőket.

Az erkölcstan elsajátításához *nevelésre és tanításra* van szükség, a személyiség *fejlődése* és az értékek továbbadásának *személyes jellege* miatt, hiszen az mindig az egyéni tapasztalatok továbbadását is jelenti. Erre a segítségre azért is szükség van, mert az ember sebzettségéből származó *bűnök* és a környezetében tapasztalható romboló társadalmi hatások az emberi méltóságból származó nemes törekvéseket és az értékrendet elhomályosíthatják, torzíthatják. A tanítás során be kell mutatni, hogy a szellemi, lelki, anyagi értékek segítik az emberi személy kiteljesedését, és a közösség javát szolgálják, a bűnök pedig az egyénre és közösségre ártó hatással vannak.

AZ ERKÖLCSTAN FŐBB MŰVELTSÉGI TERÜLETEI

Az emberi méltóságból kiinduló erkölcstan tanítása magában foglalja a helyes *önismeret* elsajátítását, az egymás iránt megnyilvánuló *tiszteletet*, *becsületet*, *szereetet*, a közösségi és társadalmi *együttélés szabályait* és a *természet tiszteletét*. Ezek a témák az erkölcstan főbb területeit is jelentik, amelyeket az egyes osztályokban tanítani lehet. Így az erkölcstan *főbb műveltségi területei* a következők:

1. Az emberi természet értelmezése (az ember eredete, célja, személyes tapasztalatok, a közösségi élet és gondolkodás, alkotó munka, a nyelv fontossága).
2. A törvény és lelkiismeret értelmezése (az értékek a törvények és az alapvető emberi jogok kapcsolata, a lelkiismeret mint a belső törvény, a vallásos ember erkölce).
3. A személyes kapcsolat erkölce (barátság, szerelem, szülő és gyermek kapcsolatok, bioetikai kérdések).
4. A társadalmi erkölcs (értékek átvétele, társadalmi szerep, részvétel, közjó, szolidaritás, szubszidiaritás, fenntartható fejlődés).
5. Az ember és a természet kapcsolatának erkölce (az emberiség közös öröksége és jövő nemzedékek jogai, állatokkal, növényekkel és élettelen természettel való kapcsolat).

AZ ERKÖLCSTAN OKTATÁSÁNAK NÉHÁNY PEDAGÓGIAI SAJÁTOSSÁGA

Az erkölcstan oktatásakor fel kell hívni a figyelmet a következőkre:

- *Tiszteletben kell tartani* a különböző világnézetű és vallású emberek erkölcsi elveit, amennyiben azok nem sértik az emberi méltóságból származó alapvető erkölcsi értékeket.
- Az oktatásának *kreatívnak és interaktívnak* kell lennie. Ennek érdekében fontos szerepe van az *őszinteségnek*, az erkölcsi értékek bemutatását követő *beszélgetésnek*, az egyéni és közös *kutatómunkának*, *előadásoknak* és a *játéknak*.
- A tantárgy tartalmának meghatározásánál tekintettel kell lenni az életkori sajátosságokra és azokra a kérdésekre, amelyek *időszerűek* a magyar közéletben és a világban.